

ЗА ВИДОВЕТЕ ПИСМА СПОРЕД НИКОЛА МИХАЙЛОВСКИ

Кина Вачкова
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

THE TYPES OF LETTERS ACCORDING TO NIKOLA MIHAYLOVSKI

Kina Vachkova
Constantine of Preslav University of Shumen

Nikola Mihaylovski is best known in the history of the modern Bulgarian literary language as a co-founder, along with Ivan Momchilov, of the Tarnovo School of Linguistics and Spelling. His contribution to the formation of the epistolary style of the modern Bulgarian literary language has not been studied so far. The article examines his book „Малък Български писмовник“ (Little Bulgarian Letter book), 1868. His theories about the types of letters are presented. The etiquette of letter templates that he presents in his textbook is analysed, as is the specific terminology used.

Key words: literary language, epistolary style, notions of 'letter writing', types of letters, etiquette of letter templates, terminology used

Никола Михайловски се включва в процеса на формирането на епистоларния стил на новобългарския книжовен език (НБКЕ) през Възраждането главно със своя учебник *Малък Български писмовник или Образци за различни писма. Съставилъ Н. Михайловский. Издава Книгопродавницата Момчилова, Славейкова и съдруж. Въ Търново. Издание първо. Русчукъ. Въ печатницата на Дунавската областъ. 1868* (по-нататък – и МБП).

Писмописанието става особено актуална тема за българите и необходима учебна дисциплина в българските училища от втората и третата четвърт на 19. век. Причината за това е, че писмата са единствената форма за дистанционно общуване по онова време (Вачкова

2020). Това довежда до съставянето на учебници и други образци за писане на писма. Първоначално писмовниците са ръкописни, но с годините се появяват и 15 печатни, които имат свое определено място в историята на НБКЕ. Езиково-правописният модел на МБП като източник за проучването на Търновската книжовна школа, на която Никола Михайловски заедно с Иван Момчилев е един от съоснователите, е изследван до известна степен (вж. Братанов 2021, 2021а).

Никола Михайловски е разделил своя МБП на две основни части. Първата (с. 4 – 10) е озаглавена „Правила за писмописанието“. Втората част (с. 11 – 44) съдържа „Образци за писма“. Първата част, имаща предимно теоретичен характер, е обект на друга наша публикация (Вачкова 2021). Тук ще анализираме втората част, която представя разбирането на възрожденския учител, книжовник и общественик за видовете писма и техните особености.

Представените образци за писма са общо 34. Включени са и 5 отговора. Писмата са разделени на 7 групи: **Писма за нова година; Писма за празници; Писма благодарителны; Писма срадователны; Писма утѣшителны; Писма за разны случаи; Писма за работа и търговскы.** В „т. VIII. Полици, Записы, Обвезателства и проч.“ (с. 44 – 64) са включени текстове, които не са епистоларни, поради което ще бъдат изследвани в друга наша публикация. Подобни текстове със съответната терминология се появяват и преди МБП (вж. напр. Иванова 2021; Николова 2019).

Първите две групи писма (**I. Писма за нова година; II. Писма за празници**) отразяват връзката на ученика със семейството му и са насочени към поздравления за различни празници. Очевидно най-често са се пишели поздравителни писма за Нова година. Първите две от тази група са насочени към родителите и изразяват синовна признателност за грижите им към техния син, както и благопожелания към тях за новата година, например: „Азъ съмъ толкозь обладанъ отъ признателны къмъ Васъ чувства, щото не мож да са въздържж да Ви гы неискажж въ първытѣ минути на тѣзи нова година“; „Мысльж за моя неотмѣнна длѣжность да Ви молитствувамъ новата година благополучна и весела“ (с. 11). В същия дух е написано и третото писмо, отправено към майката.

Следващата група поздравителни писма е насочена към личния празник на родители и близки. Като имаме предвид, че в миналото се е чествал по-скоро именият, а не рожденият ден, приемаме, че действително става въпрос за имения ден на бащата, на майката, на чичото и на

покровителя/благодетеля на ученика. Например: „Мила моя майко, Деньтъ на Вашья праздникъ е за мене и единъ отъ радостнытъ и тържественны денье... Богъ да Вы удостои да празнувате днешня день още много години въ съвършено здравіе и благоденствіе за радость и утѣшеніе на почтителныя и признательныя Вашъ сынъ“ (с. 14).

Доста по-голяма е група **III. Писма благодарителны**, която съдържа 6 образеца за писма и 1 отговор. Темите на писмата са разнообразни: „На уйка за покровителството му“, „На благодѣтель“, „За освобожденіе отъ затворъ“, „За непоискано покровителство“, „Сжщо“, „Отъ ученикъ на благодѣтеля си“, „Отъ ученикъ на учителя си“. Интересно е например писмото с благодарност за помощ за освобождаване отъ затвора, където пишещият е попаднал „само защото е угнетенъ“. И продължава: „Азь благославямъ гоненіето си, защото ми придобы Вашето драгоцѣнно покровителство и Вашето пріятелство“ (с. 18).

Дълбоко уважение показва благодарителното писмо „Отъ ученикъ на учителя си“: „Баща ми ми даде животъ, а отъ Ваша Милость са научихъ добрыя животъ. Вый обогатихте ума ми съ познанія и украсихте сърцето ми съ мъдритѣ Ваши съвѣты. Вашитѣ отеческы наставленія колко пжти въ живота ми сж ма отървали отъ неприятности и почти неминуемы опасности!...Благодарѣхъ Вы слѣдователно сърдечно, Господине Учителю, за сичкитѣ Вы благодѣянія...“ (с. 21).

Отговорът е след второто благодарствено писмо. Адресантът благодетел скромно омаловажава помощта, която е оказал на ученика: „Вашето писмо много надминува малкитѣ услуги, които азь Ви съмъ сторилъ; Считама са честитѣ, дѣто съмъ можѣлъ съ таквызъ малкы работы да Ви покажж колко Вы почитамъ...“ (с. 17).

В група **IV. Писма срадователны** (с. 22 – 23) са включени само 2 вида писма: 1. За честитенъе на сватба: „Желаѣхъ, любезный мой пріятелю, да съмъ азь първый, който ви принасямъ моето отъ сърце честитенъе на вашата сватба. Никой повече отъ васъ не заслужава да бжде благополученъ и никой по добрѣ отъ васъ не може да распространява щастіе върху сичкитѣ които сж около васъ...“ (с. 22); 2. За срадваніе за добиваніе на чедо: „Съ едно много живо удоволствіе пріехъ новината за умножаваніто на вашата челядь. Туй прави голѣма радость ваши познайници... Като пріемамъ участіе въ радость-та ви че любезната ви супруга има честитость-та да стане майка, азь прилагамъ и молитствованіята си заедно скоро възстановяванъе на здравьето ѣ...“ (с. 23).

V. Писма утѣшителны (с. 23 – 27). В този раздел са включени 4 образца за писма:

1. До приятел при смърть-та на баща му: „Голѣмата скърбъ, която испытвате за смърть-та на възлюбленныя вашъ баща, я усѣщамъ и азъ твърдѣ живо ... На мѣсто сж слѣдователно сълзитѣ въ този случай, умѣстна е и скърбъ-та! Тѣ сж свидетелство на доброто ви сърце, което сѣкога е пламтѣло отъ синовна любовъ къмъ покойныя, който ви бѣше и баща, и приятел, и наставникъ...“ (с. 23 – 24);

2. До приятел при смърть-та на майка му: „Вый загубихте една безцѣна майка, която ви обичаше безмѣрно, а азъ са лишихъ отъ една великодушна покровителка... Нека Богъ я успокои въ обитолитѣ на праведнытѣ...“ (с. 24 – 25);

3. До една Госпожа по поводъ на смърть-та на чедото ѝ: „Госпоже, ако въ състояніето, въ което са намѣрвате, бихте могли да приемерѣ утѣшеніе, мисльж че освѣнь Бога другый не може ви го принесе ...“ (с. 25);

4. Друго. В това писмо се изказва съболезнование до приятел, който е изгубил един от синовете си: „Каква загуба, Боже мой! И на какво испытаніе е рѣшило Провидѣніето да постави вашето душевно мжжество... Остана ви единъ сынъ, положѣте сичкитѣ си грижи да го направите честенъ человекъ като васъ: съ една рѣчь утѣшавайте са съ тогось, който ви остава, и молете са за оногось когото нѣмате вече“ (с. 26 – 27).

VI. Писма на разны случаи (с. 27 – 37):

1. Писмо; 2. Писмо/отговор; 3. Писмо; 4. Писмо; 5. Писмо/отговор; 6. Писмо; 7. Писмо; 8. Писмо; 9. Писмо/отговор; 10. Писмо.

В този раздел Н. Михайловски е събрал 10 писма и 3 отговора към някои от тях. Писмата наистина са с различно съдържание, но са необходими за ученика. В първото авторът пита приятел за причината за „дълговрѣменното“ му мълчание (с. 27). Друго писмо съдържа молба от ученик, който трудно се справя с учението, към баща му, да му разреши да напусне учението и „съ волята Ви да са научж нѣкой занаятъ“ (с. 32). Отговорът на бащата е написан с любов и грижа към сина и съдържа съвети към него как с труд и прилежание да победи трудностите по пътя на учението. Накрая завършва: „Бжди здравъ и слушай съвѣтытѣ ми и тѣй ще бждешъ най драгъ сынъ на мене“ (с. 32 – 33). Авторът на следващото писмо съобщава на свой приятел за намерението си „да обикольж нѣкои чужды държавы и да обогатѣ съ новы и полезны познанія“ (с. 33 – 34). Осмото писмо изразява ра-

зочарование от приятел, който е научил „най голѣмата тайна на сърцето ми, която ви довѣрихъ, и съ туй ми направихте безмѣрна поврѣда...Забравѣте ма слѣдователно, както и азъ ще ви забравя“ (с. 34). Авторът на деветото писмо споделя с приятеля си, че обича разнообразието – сменя живота в шумната столица със селския живот и обратно: „мене ми са струва, че разнообразность-та ...отморява и успокоява, а едно малко отсъствие съживява любовь-та и подновява пріятелството“ (с. 34 – 35). Писмото с номер 10 е от баща към син. Като му изпраща книги и „едно възелче пары“, бащата изказва задоволение от писмото на учителя му г-н Н..., който „похвалява доброто ти поведеніе и прилѣжаніето въ ученіето“ (с. 35 – 36). Отговорът на ученика е написан с „крайна признателность и почитаніе“: „Цалувамъ ржка на Васъ и на милата ми Майка и съмь сѣкога Вашъ най покорный и послушный сынъ“ (с. 36 – 37). Последното писмо (11) от този раздел представя отговор на писмо от сестрата на брата, който е ученик: „Писмото ви ма много зарадва, защото ми извѣстявате за благополучното здравье на нашитѣ милы родители и за вашето“. И тук откриваме голямата обич и благодарност на автора към родителите: „Вый знаете колко чадата сж обязаны на родителейъ си, а особено азъ и вый на нашитѣ драгы родители, които ны са отгледали и доро до сега още не прѣставатъ да иматъ голѣмы грыжы за нашето възпитаніе и образованіе“ (с. 37).

VII. Писма за работа и търговскы (с. 38 – 44). В този раздел са включени 5 писма и 1 отговор:

1. „До единъ роднина за потъкмяванье на една делба“. Авторът на това писмо кани свой роднина да се срещнат и да се разберат относно имотна подялба: „И тѣй, любезный ми брате, ако ма вѣрвате, ный можемъ са утѣкмимъ самы без да слушама законовѣдцытѣ, които иматъ особно искусство, да сплитатъ най яснытѣ работы на свѣта, и които знажтъ да печельтъ дебелы суммы отъ най ничтожнытѣ работы“ (с. 38);

2. „До единъ длѣжникъ“. С това писмо се призовава лице, на което писмописецът е заел пари, да му се издължи: „Моля вы не ма докарвайте въ положеніе да са раскайвамъ дѣто ви съмь направиль услуга“ (с. 39);

3. „Благодарително, придружено с плащаніе на заеты пары“. С третото писмо закъснелият длѣжник се издължава и благодари за направената услуга: „Наконецъ, Гоподине, азъ са считамъ честить

дѣто мож да ви върнѣ паритѣ, които толкозь услужливо ми заехте, и бързамъ да ви ги проводѣж“ (с. 39 – 40);

4. „Пытаніе за състояніето на единъ търговецъ за да бы го кредиторували“. Авторът на писмото моли получателя да го информира за състояніето на свой познат, който е поискал стока за срок от шест месеца: „Не ми е позната търговіята по вашитѣ мѣста, а имамъ честь да познавамъ само ваша милость, на когото имамъ пълно довѣріе, че ...можете да ми кажете истината безъ лицепріятіе“ (с. 40);

5. „Отговоръ“. „Г-нѣ Д. Д., за когото ма пытате, е единъ отъ най честнитѣ и дѣятелны търговци въ града ни“ (с. 40 – 41);

6. „За исканіе на заеты пары“. След като напомня, че кореспондентът му се бави с връщането на заети пари, предупреждава: „да не ви са види криво, като ще са принудѣж да постѣпѣж съ васъ споредъ закона“ (с. 41).

*

Включените във втората част на „Малѣкъ Българскій писмовникъ“ (1868 г.) от Никола Михайловски „Образцы за различни писма“ представят автора им като високоинтелигентен възрожденски строител на епистоларния стил на НБКЕ. МБП има определено педагогическа насоченост – предназначен е за преподаване в училище и отговаря на важна необходимост в образованието – всеки ученик да се научи да пише писма. Имат и възпитателен характер – внушават любов към семейството, уважение към учителите, любов към учението, скромност, коректност във взаимоотношенията и др. под. Прави впечатление, че тези образци са изцяло съставени от Н. Михайловски, т.е. те са български, а не са преведени или заети от чужди автори, както това често се случва с образците за писма, които намираме в предишни, а и в следходни печатни писмовници (вж. напр. Вачкова 2021а, където са представени писмовниците на Добри Войников). Макар и пряко насочени към училището, тези образци за писма без съмнение могат да се ползват и от лица извън него.

Михайловски показва забележителен усет за характера на различните видове писма. Така писмата до родителите, до учителите, до благодетелите са изпълнени с истинско чувство на благодарност. Утешителните писма излъчват състрадание и упование в Бога. Доста разнообразни са образците, обединени в групата на писмата за различни случаи. Обединява ги обаче убедеността на автора, че те са необходими на учениците. „Писма за работа и търговскы“ се отличават с определено деловия си характер.

Образците за писма, включени от Никола Михайловски в неговия „Малък Български писмовник“, представят значителна крачка напред в развитието на епистоларния стил на новобългарския книжовен език.

ИЗВОРИ

Михайловски 1868: Михайловски, Н. Малък Български писмовник или Образцы за различни писма. Съставилъ Н. Михайловский. Издава Книгопродавницата Момчилова, Славейкова и съдруж. Въ Търново. Издание първо. Русчукъ. Въ печатницата на Дунавската областъ. 1868.

ЛИТЕРАТУРА

Братанов 2021: Братанов, И. Езикът на „Малък български писмовник“ на Никола Михайловски (Морфологични особености). [Bratanov, I. Ezikat na „Malak balgarski pismovnik“ na Nikola Mihaylovski (Morfologichni osobenosti).] // *Традицията – свещено и профанно (Фолклор – литература – история)*. Импресарско-издателска къща „Род“, 2021, 370 – 381.

Братанов 2021а: Братанов, И. Езикът на „Малък български писмовник“ на Никола Михайловски (Графични и правописни особености) [Brajtanov, I. Ezikat na „Malak balgarski pismovnik“ na Nikola Mihaylovski (Grafichni i pravopisni osobenosti).] // *Известия на Научен център „Дазий Доростолски“ – Силистра, към Русенския университет „Ангел Кънчев“*. Традиция и модерност в образованието и науката. Книга XIII, г. XIII. Русе, 2021, 41 – 48.

Вачкова 2021: Вачкова, К. Никола Михайловски и правилата за писмописанието. [Vachkova, K. Nikola Mihaylovski i pravilata za pismopisaniето.] // *Отговорността пред езика*. Книга 7. Шумен: УИ „Еп. Константин Преславски“. Шумен, 2021, 165 – 172.

Вачкова 2021а: Вачкова, К. За приноса на епистоларната комуникация при формирането на новобългарския книжовен език. [Vachkova, K. Za prinosa na epistolarnata komunikatsiya pri formiraneto na novobalgarskiya knizhoven ezik.] // *Slovanské a slavistické reflexe. Sborník k životnímu jubileu profesorky Hany Gladkové*. Ginka Bakärdžieva, Markus Giger, Kateřina Lah (edd.). Pavel Mervart 2021, 135 – 148.

Иванова 2021: Иванова, Д. За търговските писма и търговската терминология в „Писменник общеполезен“ (1835) на Христати Павлович. [Ivanova, D. Za targovskite pisma i targovskata terminologiya v „Pismennik obshtepolezen“ (1835) na Hristaki Pavlovich.] // *Лингвистични проблеми II. Научни текстове от Юбилейната международна научна конференция „Филологията – традиция и предизвикателства в новата реалност“* (7 – 9 октомври 2021 г.) по повод на 30-годишнината от създаването на Филологическия факултет при Югозападния университет „Неофит Рилски“. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“ – Благоевград, 2021, 7 – 13.

Николова 2019: Николова, Н. „Диплография или какъ ся дръжатъ търговскы книги“ (1850) от братя Караминкови – предварителни бележки. [Nikolova, N. „Diplografiya ili kak sya drzhyat targovsky knigy“ (1850) ot bratya Karaminkovi – predvaritelni belezhki.] // *Рада и приятели. Сборник в чест на проф. д-р Радка Влахова*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, 275 – 284.